

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUĞU OLAN ANNELERİN İSTİSMAR FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN ÖRSELENMİŞ ÇOCUKLUK YAŞANTILARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

An Investigation of Abuse Awareness Levels of Mothers with Children in Preschool Period in Terms of Improved Childhood Experience

Nazan KAYTEZ¹ Bayram DELEŞ²

¹Karatekin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çankırı

²Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Geliş Tarihi / Received: 21.04.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 23.05.2020

Yayın Tarihi / Published: 21.06.2020

ÖZ

Çocuk istismarı, gerek dünyada gerekse ülkemizde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ne yazık ki istismar vakalarının birçoğu çocukların ebeveynleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Ebeveynler bazen bilerek bazen de bilmeyerek çocuklarını istismar edebilmektedir. Oysa gelecek nesillerin korunması, toplumların sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için çocuğun bakımı ve korunmasından sorumlu olan ailenin çocuk istismarı konusunda bilinçli olması gerekmektedir. Bu düşünceden hareketle araştırmada okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin istismar farkındalık düzeylerinin örselenmiş çocukluk yaşantıları ile bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, çocuğu Gümüşhane il merkezinde bulunan özel bir okul öncesi eğitim kurumuna devam eden toplam 252 anne oluşturmuştur. Araştırma verileri "Kişisel Bilgi Formu", "İstismar Farkındalık Ölçeği Ebeveyn Formu" ve "Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği" ile toplanmıştır. Toplanan veriler Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis H testi ve Spearman Korelasyon testi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda annelerin istismar farkındalık düzeylerinde yaş, öğrenim durumu, eş öğrenim durumu, çocuğun doğum sırası ve anaokuluna devam etme süresi değişkeninin anlamlı bir farklılığa neden olduğu belirlenmiştir. *İstismar Farkındalık Ölçeği Ebeveyn Formu* ile *Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği*'nin tüm alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Çocukluk yaşantıları, İhmal, İstismar, Sosyo-demografik değişkenler

ABSTRACT

Child abuse emerges as an important problem both in the world and in our country. Unfortunately, most of the abuse cases are carried out by the parents of the children. Parents exploit their children sometimes intentionally and sometimes unintentionally. However, the family responsible for the care and protection of the child should be conscious about child abuse in order to protect future generations and develop a healthy society. Based on this idea, it has been aimed to investigate the abuse awareness levels of mothers with children in the preschool period in terms of their abused childhood experiences and some variables. The study group of the research is consisted of a total of 252 mothers whose children attend a private preschool education institution located in the city center of Gümüşhane. The research data have been collected with "Personal Information Form", "Abuse Awareness Scale Parent Form" and "Childhood Trauma Scale". The collected data have been analyzed by Mann Whitney U test, Kruskal Wallis H test and Spearman Correlation test. As the result of the research; age, education level, partner education level, child's order of birth and duration of the kindergarten attendment have been determined to cause a significant difference in the level of awareness of the mothers. It has been found that there is a significant relationship between the Abuse Awareness Scale Parent Form and all sub-dimensions of Childhood Trauma Scale.

Keywords: Abuse, Abused childhood experiences, Neglect, Socio-demographic variables

GİRİŞ

Çocuk istismarı, çocuğun bakımından sorumlu kişilerin çocuğun bedensel, psiko-sosyal ve cinsel gelişimine bilerek ya da bilmeyerek zarar veren davranışlar gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Giardino, Lyn, ve Giardino, 2010). Çocuğa yönelik istismar genel olarak cinsel istismar, fiziksel istismar, duygusal istismar ve ihmal olmak üzere dört başlık altında incelenmektedir. Fiziksel istismar, ceza vermek, disiplin etmek ya da öfke boşaltmak için bir yetişkin tarafından çocuğa fiziksel şiddet uygulanmasıdır. Uygulanan şiddet kimi zaman çocuğun ölümüne neden olabilmektedir (Ekinci, 2010). Duygusal istismar, çocuğun psikolojik sağlığını ve gelişimini olumsuz etkileyen davranışlardır. En genel anlamıyla çocuğun hislerini incitmektir. Çocuğu sürekli eleştirmek, aşağılamak, küçümsemek, utandırmak, duygusal ihtiyaçlarına karşılık vermemek duygusal istismar kapsamındadır. Duygusal istismar çoğunlukla diğer istismar türleri ile ortaya çıkan bir durumdur (Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan, 2002). Cinsel istismar, genel olarak çocuğun yetişkin tarafından cinsel uyarım ya da cinsel tatmin için kullanılmasıdır (Aksel ve Yılmaz Irmak, 2015). İhmal ise çocuğa bakım veren kişinin çocuğun beslenme, barınma, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaması, sorumluluklarını yerine getirmemesidir. İstismar ve ihmal sıklıkla birbirleriyle karıştırılan kavramlardır. İstismar ve ihmali birbirinden ayıran en önemli özellik ihmalin *pasif*, istismarın ise *aktif* olmasıdır. Literatürde ihmal yerine "*pasif istismar*" sözcüğü de kullanılmaktadır (Corby, 2006).

İstismarın her türü çocukların gelişimini olumsuz etkilemekte ve gelecek yaşantısında birçok soruna neden olmaktadır. İstismara uğramış çocuklarda davranış bozukluğu, uyum problemi, travma sonrası stres ve kaygı bozukluğu, depresyon ve intihara eğilim gibi psikolojik rahatsızlıklar sıklıkla görülmekte, psikolojik destek almamaları durumunda ise bu belirtiler yetişkinlikte de devam etmektedir (Joslyn ve Shivakumara, 2013; Yanık ve Özmen, 2002). İstismarın tüm çocuklarda görülen en belirgin ortak etkisi ise düşük benlik saygısıdır (Onat, Dinç, Günaydın, ve Uğurlu, 2016). Güneri Yöyen'e göre istismara uğramış çocuklarda düşük benlik algısı sıklıkla görülmektedir (Güneri Yöyen, 2017). Onat ve arkadaşları çalışmalarında çocukluk döneminde yaşanan ihmal veya istismarın benlik saygısını olumsuz etkilediğini bulmuşlardır (Onat vd., 2016).

Çocuğa yönelik istismar vakaları incelendiğinde çocuğun yaşı küçüldükçe istismara uğrama olasılığının yükseldiği, cinsel istismara uğrayanların çoğunlukla kız çocukları olduğu, diğer istismar türlerinde kız çocuklarıyla erkek çocukları arasında önemli bir farklılık olmadığı, cinsel istismar haricinde istismarcının %77 oranla aile bireylerinden birisi olduğu

görülmüştür (Richards ve O'Keeffe, 2004). Çocuğu istismar eden aile bireyinin çoğunlukla baba olduğu düşünülse de, istismar vakaları incelendiğinde annelere ilişkin oranların da yadsınamayacak kadar çok olduğu görülmüştür (Shannon, 2009). Birçok çalışmada çocuklar kendilerini istismar eden kişinin anne, baba, büyük kardeş, öğretmenler ve arkadaşları olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca anne ve babalarının kendilerini en çok duygusal ve fiziksel olarak istismar ettiklerini ifade etmişlerdir (Pekdoğan ve Kanak, 2017). Annelerle yapılan çalışmalar incelendiğinde de annelerin babalara kıyasla duygusal ve fiziksel istismarı daha çok uyguladıkları görülmüştür (Şahin, 2014).

Çocuğun ebeveyni tarafından istismar edilmesinin birçok nedeni bulunmaktadır. Ailenin inançları, değerleri, benimsediği toplumsal normlar, sosyo-ekonomik düzey, anne-babanın çocuk yetiştirme konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması, üstlendiği sorumluluğu yerine getirmekte zorlanması, eğitim durumu gibi birçok faktör çocuğun ailesi tarafından istismar edilmesinde önemli rol oynamaktadır (Matyja, 2005).

Çocuğun ailesi tarafından istismar edilmesinin nedenlerinden biriside anne-babanın örselenmiş çocukluk yaşantılarıdır (Kaya, 2014). Örselenme bireyin tüm yaşantısını olumsuz etkileyen her türlü zorlayıcı olay olarak tanımlanmaktadır. Çocukluk dönemi örselenmesi ise çocuğun kendisine bakım veren kişi (çoğunlukla anne-baba) tarafından ihmal edilmesi ya da fiziksel, duygusal ve cinsel zararlarla sonuçlanan kötü davranışlara maruz bırakılması şeklinde tanımlanmaktadır (Felitti, 2002). Bir başka tanıma göre çocukluk dönemi örselenmesi başta anne-baba olmak üzere çocuğa bakmakla sorumlu olan kişilerin, çocuğun fiziksel, duygusal, cinsel veya zihinsel gelişimine verdiği zararlardır. Bu zararların çocuk üzerindeki etkisi yaşam boyu sürmektedir (Giardino vd., 2010).

Çocukluk yaşantılarının yetişkinlik yılları üzerinde etkileri olduğu bilinmektedir. Çocukluğunda ihmal veya istismara uğramış kişiler daha sonraki yıllarda birçok sorun yaşayabilmektedir. Örneğin çocukluk döneminde istismara uğramış kişilerde intihara eğilim, depresyon ve kaygı bozukluğu gibi psikiyatrik bozukluklara sıklıkla rastlanmaktadır. Yine çocukluk dönemi örselenmelerinin ilerleyen yıllarda akademik ve sosyal sorunlara neden olduğu ile ilgili araştırma bulguları da mevcuttur (Felitti, 2002; Korkut, 2012; Matyja, 2005). Ayrıca istismar vakaları incelendiğinde istismarcıların büyük bir çoğunluğunun çocukluğunda istismara uğrayan kişiler olduğu belirlenmiştir (Holman, 2001). Joslyn ve Shivakumara'a göre çocukluk yıllarında istismara uğramak, ilerleyen yıllarda istismarcı olabilme potansiyelini artırabilmektedir (Joslyn ve Shivakumara, 2013). Johnson'a göre ise istismara uğrayan çocuklar, kendisini istismar eden yetişkini model alabilmekte ve ileride aynı davranışları gösterebilmektedir (Johnson, 2004). Dolayısıyla istismar, bireyin gelecek yaşantısı için de

risk taşımaktadır. Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları pek çok araştırmacının ilgisini çeken ve çekmeye devam eden bir konudur (Bilim, 2012). Bu nedenle çocukluk dönemi yaşantılarıyla ilgili birçok farklı çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının psikolojik sağlamlık, özsaygı, öfke, depresyon gibi farklı değişkenler açısından incelendiği (Bilim, 2012; Bostancı, Akbayrak, Bakoğlu, ve Çoban 2006; Korkut, 2012), annelerin istismar farkındalık düzeyleri açısından ise incelenmediği görülmüştür. Oysa annelerin istismar farkındalık düzeylerinde çocukluk yaşantılarının önemli etkisinin olduğu düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle bu araştırmada okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin istismar farkındalık düzeylerinin örselenmiş çocukluk yaşantıları ile bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda şu alt problemlere cevap aranmıştır.

• Annelerin “*İstismar Farkındalık Ölçeği*”nden aldıkları puanlar yaş, öğrenim durumu, çalışma durumu, eşinin öğrenim durumu, aile yapısı, sahip olduğu çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti, yaşı, doğum sırası ve anaokuluna devam etme süresine göre farklılaşmakta mıdır?

• Öğrencilerin *İstismar Farkındalık Ölçeği Ebeveyn Formu* ile *Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği*’nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin istismar farkındalık düzeylerinin örselenmiş çocukluk yaşantıları ile bazı değişkenler açısından incelenmesinin amaçlandığı bu çalışma tarama modelinde bir çalışmadır. Tarama modelleri, geçmişte veya halen var olan bir olay, konu ya da durumu var olduğu şekli ile betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Büyüköztürk, 2012).

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, Gümüşhane il merkezinde bulunan özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-6 yaş aralığındaki çocukların anneleri oluşturmuştur. Araştırmada evrenin tamamına ulaşılmaya çalışılmış ve gönüllülük esas alınmıştır. Bu doğrultuda veri toplama araçlarını tam olarak dolduran ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden toplam 252 anne araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmaya alınan annelerin sosyo-demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Annelerin sosyodemografik özelliklerine ilişkin frekans tablosu

	n	%
Anne yaşı		
21-30	87	34.5
31-40	144	57.1
41-50	21	8.3
Anne öğrenim durumu		
İlkokul	13	5.2
Ortaokul	15	6.0
Lise	45	17.9
Üniversite	154	61.1
Lisansüstü	25	9.9
Anne çalışma durumu		
Çalışıyor	189	75.0
Çalışmıyor	63	25.0
Eşinin öğrenim durumu		
İlkokul	15	6.0
Ortaokul	6	2.4
Lise	47	18.7
Üniversite	149	59.1
Lisansüstü	35	13.9
Çocuk sayısı		
Tek çocuk	112	44.4
İki çocuk	105	41.7
Üç çocuk	35	13.9
Aile yapısı		
Çekirdek	232	91.2
Geniş	6	2.4
Parçalanmış	14	5.6
Çocuğun cinsiyeti		
Kız	122	48.4
Erkek	130	51.6
Çocuğun yaşı		
4 yaş	155	61.5
5 yaş	57	22.6
6 yaş	40	15.9
Çocuğun doğum sırası		
İlk çocuk	159	63.1
Ortanca çocuk	16	6.3
Son çocuk	77	30.6
Çocuğun anaokuluna devam süresi		
1 yıldan az	119	47.2
1 yıl	23	9.1
2 yıl	77	30.6
3 yıl ve üzeri	33	13.1

Araştırmaya alınan annelerin %34.5'inin 21-30 yaş, %57.1'inin 31-40 yaş aralığında olduğu, çoğunluğunun (%61.1) üniversite mezunu olduğu, %59.1'inin eşinin üniversite mezunu olduğu, %75.0'inin çalıştığı, %44.4'ünün tek çocuk,%41.7'sinin iki çocuk sahibi olduğu, %92.1 ile büyük bir çoğunluğunun çekirdek aile yapısına sahip olduğu, %51.6'sının erkek, %48.4'ünün kız çocuk sahibi olduğu %61,5'inin dört yaşında, % 22.6 beş yaşında, % 15.9'unun altı yaşında çocuğu olduğu, çoğunluğunun çocuğunun ilk sırada doğduğu (%63.1), %47.2'sinin çocuğunun bir yıldan daha az süredir okul öncesi eğitimi aldığı belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Çalışma için öncelikle Çankırı Karatekin Üniversitesi Etik Kurulundan (30.04.2019 Tarih ve Karar no:2019/124) gerekli izinler alınmıştır. Daha sonra araştırmanın evrenini oluşturan okullara gidilerek müdür ve öğretmenlere çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada gönüllülük esas alınmıştır. Veri toplama araçları öğretmenler aracılığıyla annelere ulaştırılmıştır. Toplanan ölçekler incelenmiş ve anneler tarafından tam olarak doldurulmayan ölçekler araştırmaya dâhil edilmemiştir. Veriler SPSS 22 programı ile analiz edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada verileri “*Genel Bilgi Formu*”, “*Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği*” ve “*İstismar Farkındalık Ölçeği, Ebeveyn Formu*” ile toplanmıştır. Ölçekler için ilgili yazarlardan izin alınmıştır.

Genel Bilgi Formu: Bu formda annelerin yaşı, öğrenim durumu, çalışma durumu, eşinin öğrenim durumu, aile yapısı, sahip olduğu çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti, yaşı, doğum sırası ve anaokuluna devam etme süresi ile ilgili sorular yer almaktadır.

İstismar Farkındalık Ölçeği: Ölçek ebeveynlerin istismar farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla Pekdoğan tarafından geliştirilip geçerlik-güvenirlik çalışması yapılmıştır (Pekdoğan, 2017). Ölçek 18 madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .98, test tekrar test korelasyonları ise .94 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan *puanlar artıkça* ebeveynlerin istismar farkındalık düzeyleri azalmaktadır.

Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği: Bu ölçek Bernstein ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş (Bernstein vd., 2003), Türkçe’ye uyarlaması Kaya tarafından yapılmıştır (Kaya, 2014). Ölçek 5’li likert tipindedir. Toplam madde sayısı 28 olup, duygusal istismar, fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları için Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı *duygusal istismar* alt boyutu için .81, *fiziksel istismar* alt boyutu için .79, *cinsel istismar* alt boyutu için .80, *duygusal ihmal* alt boyutu için .81, *fiziksel ihmal* alt boyutu için ise .52 bulunmuştur. Bu çalışmada ise Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı *duygusal istismar* alt boyutu için .84, *fiziksel istismar* alt boyutu için .69, *cinsel istismar* alt boyutu için .87, *duygusal ihmal* alt boyutu için .78, *fiziksel ihmal* alt boyutu için ise .64 bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Ölçekten alınan puanların normal dağılım gösterip-göstermediğine Kolmogorov-Smirnov testi ile bakılmıştır. Yapılan analiz sonucunda puanların normal dağılım göstermediği belirlendiği için ($p < 0,05$) verilerin analizinde Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis H testleri kullanılmıştır. Farklılığın anlamlı olduğu durumlarda, farkın hangi gruptan kaynaklandığı Mann Whitney U testi ile saptanmıştır. *İstismar Farkındalık Ölçeği* ile *Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları Ölçeği* arasındaki ilişkinin belirlenmesinde ise Spearman korelasyon katsayısı testi kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2012).

BULGULAR

Tablo 2. Annelerin İstismar Farkındalık Ölçeği'nden aldıkları puanlara ilişkin bulgular

Ölçek	Min-Max	X±SD
İstismar Farkındalık Ölçeği-Ebeveyn Formu	38,00 – 72,00	53,64±5,33

Tablo 2'ye göre annelerin istismar farkındalık ölçeğinden aldıkları puanlar 38,00 ile 72,00 arasında değişmektedir. Annelerin ölçekten aldıkları puan ortalaması 53.64±5,33 bulunmuştur. Ölçekten alınan bu puan orta düzeyde istismarı ifade etmektedir.

Tablo 3. Annelerin İstismar Farkındalık Ölçeği'nden aldıkları puanların çalışma durumu ve çocuğun cinsiyeti değişkenine göre Mann Whitney U-testi sonuçları

Değişkenler	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U
Çalışma durumu				
Evet	189	126.24	23858.50	5903.500
Hayır	63	127.29	8019.50	p=.920
Çocuğun cinsiyeti				
Kız	122	128.12	15631.00	7732.000
Erkek	130	124.98	16247.00	p=.731

Tablo 3'e göre araştırmaya alınan annelerin istismar farkındalık düzeyleri çalışma durumu ve çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > .05$). Anlamlı olmamakla birlikte annelerin puan ortalamaları karşılaştırıldığında çalışmayan annelerin ve kız çocuğuna sahip annelerin puanları daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 4: Annelerin İstismar Farkındalık Ölçeği'nden aldıkları puanların bazı özelliklere göre Kruskal Wallis Testi sonuçları

Özellikler	n	Sıra ort.	Test ist.
Yaş			
21-30 yaş ¹	87	113.10	X ² =6.378
31-40 yaş ²	144	128.92	sd=2.
41-50 yaş ³	21	142.29	p=.041* 1-3
Öğrenim durumu			
İlkokul ¹	13	150.88	X ² =.11.925
Ortaokul ²	15	155.42	sd=34
Lise ³	45	141.87	p=.018*
Üniversite ⁴	154	112.77	4-1; 4-2
Lisansüstü ⁵	25	124.22	
Eş öğrenim durumu			
İlkokul ¹	15	207.33	X ² =13.085
Ortaokul ²	6	194.80	sd=4
Lise ³	47	134.10	p=.011*
Üniversite ⁴	149	122.51	4-1; 4-2
Lisansüstü ⁵	35	168.25	
Aile yapısı			
Çekirdek	232	126.58	X ² =.794
Geniş	6	147.67	sd=2
Parçalanmış	14	116.11	p=.672
Çocuk sayısı			
Tek çocuk	112	118.48	X ² =2.279
İki çocuk	105	128.99	sd=2
Üç çocuk ve üzeri	35	133.24	p=.320
Çocuğun yaşı			
Dört yaş	155	128.16	X ² =4.468
Beş yaş	57	112.90	sd=3
Altı yaş	40	143.95	p=.215
Çocuğun doğum sırası			
İlk çocuk ¹	159	130.85	X ² =.212
Ortanca çocuk ²	16	122.66	sd=2
Son çocuk ³	77	108.94	p=.024* 3-1
Anaokuluna devam süresi			
Bir yıldan daha az ¹	119	134.00	X ² =.118
Bir yıl ²	23	129.57	sd=3
İki yıl ³	77	126.27	p=.036*
Üç yıl ve üzeri ⁴	33	114.27	4-1

Buna göre 21-30 yaş aralığındaki annelerin, 41-50 yaş aralığındaki annelere göre, kendisi ve eşi üniversite mezunu olan annelerin, eşi ve kendisi ilkökul ve ortaokul mezunu olan annelere göre istismar farkındalık düzeyleri anlamlı olarak daha yüksektir. Yine çocuğu üç yıl ve daha fazla süredir okul öncesi eğitimi alan annelerin istismar farkındalık düzeyleri çocuğu bir yıldan daha az süredir okul öncesi eğitimi alan annelere göre yüksek bulunmuştur. Annelerin ölçekten aldıkları puanlar aile yapısı, sahip olunan çocuk sayısı, çocuğun yaşı ve doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (p>.05).

Tablo 5: İstismar Farkındalık Ölçeği ile Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları Ölçeği arasındaki ilişki

	Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları Ölçeği Alt Boyutları				
	Duygusal İhmal	Fiziksel istismar	Cinsel istismar	Duygusal istismar	Fiziksel istismar
İstismar Farkındalık Ölçeği	r .330	.154	.220	.227	.338
	p .000**	.014**	.000**	.000	.000

Araştırma sonucunda *İstismar Farkındalık Ölçeği* ile *Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği'nin* duygusal ihmal ($r=.330$; $p<.05$), fiziksel istismar ($r=.154$; $p<.05$), cinsel istismar ($r=.220$; $p<.05$), duygusal istismar ($r=.227$; $p<.05$), ve fiziksel istismar ($r=.338$; $p<.05$), alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. İstismar farkındalık ölçeğinden alınan puanlar artıkça (puan artıkça istismar farkındalık düşmektedir), örselenmiş çocukluk yaşantıları ölçeğinden alınan puanlar da artmaktadır. Buna göre çocukluğunda istismar ve ihmale maruz kalan annelerin, çocuklarını istismar etme potansiyelleri daha yüksektir.

TARTIŞMA

Araştırma sonucunda annelerin çocuklarını istismar etme potansiyellerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç annelerin çocuklarına karşı davranışlarının istismar niteliği taşıyabileceğini ve annelerin istismar farkındalığı konusunda eğitime ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Ercan ve Meraki de çalışmalarında ebeveynlerin çocuklarını istismar etme potansiyellerinin orta düzeyde olduğunu bulmuşlardır (Ercan, 2018; Meraki, 2019). Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının istismarla yakından ilişkisi vardır. Ebeveynler çoğu zaman davranışlarının istismar niteliği taşıdığı farkında olmayabiliyorlar. Örneğin bazı ailelerde tokat atmak bir disiplin aracı olarak kullanıldığı için istismar olarak algılanmamakta ya da anne-baba çocuğun davranışlarıyla nasıl baş edilebileceğini bilemediği için fiziksel istismarı bir çözüm yolu olarak seçebilmektedirler (Kaya, 2014; Pekdoğan, 2016). Birçok araştırma sonucu da ebeveynlerin istismar farkındalıklarının yeterli düzeyde olmadığı yönündedir (Bağçeli Kahraman ve Çubukçu 2019; Can ve Beyazıt 2018; Ercan, 2018).

Araştırmada çalışma durumunun annelerin istismar farkındalık düzeylerinde anlamlı bir farklılığa neden olmadığı bulunmuştur. Günümüzde eğitim düzeyinin yükselmesi ile birlikte kadınların büyük bir çoğunluğu çalışma hayatına girmiştir (Güler vd., 2002). Nitekim bu araştırmada da annelerin çoğunluğu çalışmaktadır. Verilerin homojen bir dağılım göstermemiş olması araştırma sonucunu etkilemiş olabilir. Ayrıca çalışma durumu ile birlikte annelerin meslekleri, çalışma koşulları, çocuklarıyla birlikte geçirdikleri zaman ve niteliği

gibi faktörlerinde önemli olduğu düşünölmektedir. Ercan ve Öner Demirci de çalışmalarında annelerin istismar farkındalık düzeyleri ile çalışma durumu arasında anlamlı bir farklılık olmadığını bulmuşlardır (Ercan, 2018; Öner Demirci, 2019).

Araştırmada çocukların cinsiyetleri annelerin istismar farkındalık düzeylerini etkilememektedir. Günümüzde çocuk yetiştirme tutumlarının olumlu yönde değışmesi, kız-erkek çocukları arasında geçmişe kıyasla daha az ayırım yapılması gibi nedenler sonucu etkilemiş olabilir. Ayrıca cinsiyete göre ebeveynlerin çocuklarına uyguladıkları istismar türü değışebilmektedir. Bu nedenle çocuğun cinsiyeti dikkate alınarak ebeveynlerin farklı istismar türlerine ilişkin farkındalık düzeyleri ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır.

Yaş değışkenine göre annelerin istismar farkındalık düzeyleri anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre 21-30 yaş aralığındaki annelerin istismar farkındalık düzeyleri 41-50 yaş aralığındaki annelere göre anlamlı olarak daha yüksektir. Günümüz annelerinin eğitim düzeylerinin yüksek olması istismar konusundaki bilgi düzeylerini de etkilemiş olabilir. Yine çocuk istismarına ilişkin farkındalık konusunda sosyal medyanın da rolü oldukça büyüktür. Sosyal medyayı aktif olarak kullananlar ise çoğunlukla genç annelerdir (Güldeste, 2018). Birçok çalışmada genç annelerin farkındalık düzeylerinin yüksek olduğunu bulunmuştur (Aktaş, 2011; Çetin ve Ozozen Danacı, 2016; Öner Demirci, 2019).

Araştırmada eşi ve kendisi üniversite mezunu olan annelerin istismar farkındalık düzeyleri kendisi ve eşi ilkokul/ortaokul mezunu olanlardan yüksek bulunmuştur. Birçok araştırmada düşük eğitim düzeyi ihmal-istismarın ortaya çıkmasında risk faktörü olarak belirtilmektedir (Hatiboğlu, 2011; Karasu ve Bilgen, 2017; Kaya ve Çeçen Eroğul, 2011; Paavilainen ve Tarkka, 2003; Sarıbeyoğlu, 2007; Yücel, 2014). Eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusunda daha bilgili oldukları ve çocuklarıyla iletişim kurarken istismar niteliği taşıyan davranışlardan kaçındıkları düşünölmektedir.

Aile yapısına göre annelerin istismar farkındalık düzeyleri anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Araştırmamızda annelerin çoğunluğu çekirdek aileye yapısına sahiptir. Bu durum araştırma sonucunu etkilemiş olabilir. Günümüzde geçmişe oranla geniş aile yapısına sahip kişilerin sayısı oldukça azalmıştır (Karadeniz, 2018). Bu nedenle araştırmalarda artık aile yapısından daha çok sahip olunan çocuk sayısı üzerinde durulmaktadır. Karasu ve Bilgen de anneler tarafından çocuklara uygulanan fiziksel, duygusal istismar/ihmal davranışı adlı araştırmalarında annelerin istismar potansiyelleri ile aile yapısı arasında anlamlı bir farklılık bulmamışlardır (Karasu ve Bilgen, 2017).

Araştırmada annelerin sahip oldukları çocuk sayısı istismar farkındalık düzeylerinde anlamlı bir farklılığa neden olmamıştır. Meraki de çalışmasında sahip olunan çocuk sayısının

ailelerin istismar farkındalık düzeyini etkilemediğini bulmuştur (Meraki, 2019). Literatürde çoğunlukla çocuk sayısı arttıkça ebeveynlerin istismar potansiyellerinin arttığı bulunmuştur (Öner Demirci, 2019; Pekdoğan, 2016). Bunun nedenini ise çocuk sayısı arttıkça annelerin çocuklarına vereceği sevgi, ilgi ve hoşgörünün azalması ve sorumlulukların artması olarak açıklamışlardır. Ancak annenin çocuklarının bakımında destek alıp-almadığının da bilinmesi gerekmektedir. Bu nedenle çocuk sayısının tek başına belirleyici bir değişken olmadığı düşünülmektedir.

Annelerin istismar farkındalık düzeyleri çocuğun yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Yapılan çalışmalar istismar vakalarının sıklıkla erken çocukluk döneminde gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır (Yaşar ve Akduman, 2017). 4-6 yaş arasında çok uzun bir zaman dilimi olmadığı için tek başına belirleyici olmadığı düşünülmektedir. Daha geniş yaş aralıklarında ailelerin istismar farkındalık düzeyleri araştırılabilir.

Araştırma sonucuna göre çocuğu son sırada doğan annelerin istismar farkındalık düzeyleri çocuğu ilk sırada doğan annelerden daha yüksektir. Anneler ilk doğumlarında daha tecrübesiz olabiliyorlar ve ilk çocuklarında yaptıkları hataları sonraki çocuklarında yapmayabiliyorlar. Ayrıca ilk doğan çocuklardan annelerin beklentisi daha yüksek olabiliyor bu durumda çocukta duygusal problemlere neden olabiliyor (Gibb, Chelminski, ve Zimmerman, 2017). Bu nedenle çocuğu ilk sırada doğan annelerin istismar farkındalık düzeyleri daha düşük çıkmış olabilir.

Çocuğu üç yıl ve üzerinde okul öncesi eğitim alan annelerin istismar farkındalık düzeyleri, çocuğu bir yıl ve daha az süredir okul öncesi eğitim alan annelerden anlamlı olarak daha yüksektir. Bugün birçok okul öncesi eğitim kurumunda gerek çocuklara gerekse ebeveynlere istismar farkındalığı ile ilgili eğitimler verilmekte, okul öncesi öğretmenleri tarafından bu konu sürekli vurgulanmaktadır. Yapılan birçok çalışmada da bu konuda eğitim alan ebeveynlerin farkındalık düzeyleri yüksek çıkmıştır (Öner Demirci, 2019; Sahillioğlu, 2016). Bu nedenle çocuğu uzun süredir anaokuluna giden annelerin istismar farkındalık düzeyleri yüksek çıkmış olabilir.

Araştırmada çocukluğunda istismar ve ihmale maruz kalan annelerin, çocuklarını istismar etme potansiyelleri daha yüksek bulunmuştur. Literatürde, geçmişteki istismar öyküsünün istismar potansiyelini arttırdığı, çocukluk çağında yaşanan istismarın kuşaktan kuşağa aktarılarak bir kısır döngü haline geldiğine yönelik bilgi ve araştırmalar mevcuttur (Can ve Beyazıt, 2018; Finzi Dottan ve Harel, 2014; Tuna, 2010). Örneğin, Keser, Odabaş ve Elibüyük, araştırmalarında çocukluk döneminde istismara uğramış anne ve babaların, kendi çocuklarına fiziksel şiddet uyguladıkları bulmuşlardır (Keser, Odabaş ve Elibüyük, 2010).

Pears ve Capaldi e göre istismar bireyin sadece geçmiş yaşantısını değil gelecek yaşantısını da etkilemektedir (Pears ve Capaldi, 2001). Altıparmak ve arkadaşlarına göre çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının uzun vadede birey üzerinde birçok olumsuz etkisi bulunmaktadır (Altıparmak, Yıldırım, Yardımcı, ve Ergin, 2013). Matyja'a göre istismar uygulayanların büyük bir çoğunluğu çocukluğunda istismara maruz kalmış kişilerdir (Matyja, 2005).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin istismar farkındalık düzeylerinin örselenmiş çocukluk yaşantıları ile bazı değişkenler açısından incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, annelerin istismar farkındalıkları orta düzeyde bulunmuştur. Yaş, öğrenim durumu, eş öğrenim durumu, çocuğun doğum sırası ve anaokuluna devam etme süresinin annelerin istismar farkındalık düzeylerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu, annenin çalışma durumu, aile yapısı, sahip olduğu çocuk sayısı ve çocuğun cinsiyetinin ise anlamlı bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir. Annelerin istismar farkındalık düzeyleri ile çocukluk dönemi örselenme yaşantıları arasında ise anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir.

- Araştırmada sadece annelerin istismar farkındalık düzeyleri araştırılmıştır. Bu araştırmanın sınırlılığıdır. Anne-baba, öğretmenler ve farklı yaş grubundaki çocuklarında istismar farkındalık düzeyleri araştırılabilir.

- Annelerin farkındalık düzeylerinin orta düzeyde olduğu, yaş ve öğrenim durumunun ise önemli bir değişken olduğu belirlenmiştir. Bu durum ebeveynlerin istismar konusunda eğitime ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Ebeveyn ve çocuklara istismar farkındalığı konusunda eğitimler verilebilir konuyla ilgili eğitim programları geliştirilebilir.

- Çocuğun uzun süre okul öncesi eğitimi alması annelerin istismar farkındalık düzeylerini olumlu etkilemektedir. Bu nedenle ebeveynlere okul öncesi eğitimin önemi ile ilgili eğitimler verilebilir, kamu spotu, sosyal medya vb. desteği ile okul öncesi eğitimin önemi ebeveynlere anlatılabilir. Bu konuda eğitim politikaları geliştirilebilir.

- Öğretmenlere çocuk istismarı konusunda hizmet içi eğitimler verilebilir, öğretmen aracılığıyla çocuk ve ebeveynlerin istismar farkındalık düzeyleri yükseltilebilir.

- Araştırma sonucuna göre çocukluk yaşantıları, annelerin çocuklarını istismar etme potansiyellerini etkilemektedir. Bu nedenle hamilelik döneminden itibaren annelere etkili ebeveynlik konusunda danışmanlık hizmeti verilebilir. Psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğu

belirlenen annelere psikolojik destek verilebilir. Doğum sonrasında da bu destek devam ettirilebilir.

- İstismar konusu farklı değişkenler açısından araştırılabilir, konuyla ilgili boylamsal ve deneysel çalışmalar yapılabilir.

İstismarın çok boyutlu araştırılabilmesi için sadece ebeveyn ya da öğretmenlerden alınan bilgiler yeterli değildir. Çocuktan alınan bilgilerde çok önemlidir. Bu nedenle özellikle çocuklara uygulanan ölçme araçları geliştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Aksel, Ş., Yılmaz Irmak, T. (2015). *Çocuk cinsel istismarı konusunda öğretmenlerin bilgi ve deneyimleri*. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(2), 373-391.
- Aktaş, E. (2011). *Çocuklardaki dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve özgül öğrenme güçlüğü, anne babaların duygusal istismar farkındalığı, istismar potansiyeli ve çocukların kabul/red algısı ile ilişkisi*. (Tıpta uzmanlık tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Altıparmak, S., Yıldırım, G., Yardımcı, F., Ergin, D. (2013). *Annelerden alınan bilgilerle çocuk istismarı ve etkileyen etkenler*. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 14, 354-361.
- Bağçeli Kahraman, G., Çubukçu, A. (2019). *Okul öncesi dönem çocuklarının annelerinin istismar düzeyleri, ebeveyn tutumları ve çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişki*. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 19(17), 1306-1331.
- Bernstein, D. P., Stein, J. A., Newcomb, M. D., Walker, E., Pogge, D., Ahluvalia, T., ... Zule, W. (2003). *Development and validation of a brief screening version of the childhood trauma questionnaire*. *Child Abuse & Neglect*, 27, 169-190.
- Bilim, G. (2012). *Çocukluk çağı örselenme yaşantıları: Duygu düzenleme, kişilerarası tarz ve genel psikolojik sağlık açısından bir inceleme*. (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Bostancı, N. B., Bakoğlu, B., Çoban, Ş. (2006). *Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının depresif belirtileri üzerine etkisi*. *Yeni Sempozyum Dergisi*, 44(2), 100-106.
- Büyükoztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, G., Beyazıt, U. (2018). *Çocuk istismarı potansiyelini yordayan faktörlerin incelenmesi*. *Mediterranean Journal of Humanities*, 8(1), 87-99
- Corby, B. (2006). *Child abuse: Towards a knowledge base*. New York: Open University Press.
- Çetin, Z., Ozozen Danacı, M. A. (2016). *Multivariate examination of the child-abuse potential of parents with children aged 0-6*. *Eurasian Journal of Educational Research*, 66, 71-86.
- Ercan, N. (2019). *4-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin istismar farkındalıkları (Diyarbakır örneği)*. (Yüksek lisans tezi). Çaç Üniversitesi, Mersin.
- Ekinci, S. (2010). *Fiziksel çocuk istismarı*, *Katkı Pediatri Dergisi*, 32(5), 625- 631.
- Felitti, V. J. (2002). *The relationship of adverse childhood experiences to adult health: Turning gold into Lead*. *Zeitschrift für Psychosomatische Medizin und Psychotherapie*, 48(4), 359-369.
- Finzi Dottan, R., Harel, G. (2014). *Parents' potential for child abuse: An Intergenerational perspective*. *Journal of Family Violence*, 29, 397-408.

- Giardino, A. P., Lyn, M. A., Giardino, E. R. (2010). *A practical guide to the evaluation of child physical abuse and neglect, springer, second edition. London: Finkelhor.*
- Gibb, E. B., Chelminski, I., Zimmerman, M. (2007). *Childhood emotional, physical and sexual abuse and diagnosis of depressive and anxiety disorders in adult psychiatric outpatients. Depression and Anxiety. 24,256-263.*
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., Aydoğan, S. (2002). *Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 24(3), 128-134.*
- Güldeste, A. (2018). *Çocuk cinsel istismarının medyada değerlendirilme biçimi (Habertürk gazetesi üzerinden medyaya sosyolojik bir bakış). The Journal of International Social Research, 11(55), 490-497.*
- Güneri Yöyen, E. (2016). *Çocukluk çağı travması benlik saygısı. International Journal of Social Sciences and Education Research, 3(1), 267-282.*
- Hatiboğlu, N. (2011). *The socio-demographic predictors of child abuse and relationships between child abuse, attachment patterns and psychopathology in a group of Turkish university students. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.*
- Holman, K. (2001). *Treatment of young perpetrators of sexual abuse. international save the children. Alliance europe group project.*
- Johnson, C. F. (2004). *Child sexual abuse. Lancet, 364, 462-470.*
- Joslyn, H., Shivakumara, K. (2013). *Self-esteem and psychological distress among sexually abused and sexually non-abused adolescents. International Journal of Science and Research, 6(14), 438-447.*
- Karadeniz, S. (2008). *Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik doğum sırası arasındaki ilişki. (Yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.*
- Karasu, F., Bilgen, F. (2017). *Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışları. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(13), 22-34.*
- Kaya, S. (2014). *Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ölçeği kısa formu'nun Türkçe'ye uyarlanması. (Yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.*
- Kaya, İ., Çeçen Eroğul, A. R. (2011). *Ergenlerde çocukluk dönemi istismar yaşantılarının yordanmasında aile işlevlerinin rolü. XI. Ulusal PDR Kongresi. 3-5 Ekim, Selçuk-İzmir. Erişim Tarihi:17.03.2020.*
- Keser, N., Odabaş, E., Elibüyük, S. (2010). *Ana-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi, 4(3), 150-157.*
- Korkut, Ş. (2012). *Lise öğrencilerinde çocukluk örselenme yaşantıları ve öfke ifade biçimleri ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. (Yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.*
- Matyja, A. (2005). *The impact of childhood physical and psychological abuse on emotion regulation and psychological distress. Master's thesis. Northern Illinois University. USA.*
- Meraki, S. (2019). *Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalandırılan ailelerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda farkındalık düzeylerinin incelenmesi. (Yüksek lisans tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.*
- Onat, G., Dinç, H., Günaydın, S., Uğurlu, F. (2006). *Çocukluk döneminde yaşanan ihmal veya istismarın benlik saygısına etkisinin incelenmesi. Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi, 3(1), 9-15.*
- Öner Demirci, A. (2019). *4-6 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerin istismar farkındalıklarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.*

- Paavilainen, E., Tarkka, M. T. (2003). Definition and identification of child abuse by Fin Public Health Nurses. Public Health Nurs, 20, 49-55.*
- Pears, K. C., Capaldi, D. M. (2001). Intergenerational transmission of abuse: a two-generational prospective study of an at-risk sample. Child Abuse ve Neglect, 25, 1439-1461.*
- Pekdoğın, S. (2016). Annelerin istismar potansiyellerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Ege Eğitim Dergisi, 17(2), 425-441.*
- Pekdoğın, S. (2007). İstismar farkındalık ölçeği ebeveyn formu: Ölçek geliştirme çalışması. Akademik Bakış Dergisi, 62, 174-185.*
- Pekdoğın, S., Kanak, M. (2017). 4-6 yaş çocuğa sahip annelerin istismar düzeylerinin kadının çalışması ve algılanan cinsiyet rolleri ile olan ilişkisinin incelenmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 19(48), 510-516.*
- Richards, F., O'Keeffe, Z. C. (2004). Resilience and risk factors associated with experiencing childhood sexual abuse. Child Abuse Review, 13(5), 338-352.*
- Sarıbeyoğlu, N. S. (2007). Lise öğrencilerinde aile içi çocuk istismarı ile zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.*
- Shannon, J. B. (2009). Child abuse sourcebook. Omnigraphics, Inc.*
- Şahin, F. (2014). Fiziksel istismar. Çocuk istismarına ve ihmeline yaklaşım. Temel bilgiler. Akademisyen Tıp Kitabevi: Ankara.*
- Tuna, S. (2010). Aile içi çocuk istismarı: annelerin bazı risk faktörleri açısından incelenmesi. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.*
- Yanık, M., Özmen, M. (2002). Psikiyatri polikliniğine başvuran hastalarda çocukluk çağı kötüye kullanımı/ihmal yaşantıları ile intihar, kendine fiziksel zarar verme ve dissosiyatif belirtiler arasındaki ilişki. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 3(3), 140-146.*
- Yaşar, Z. F., Akduman, G. G. (2007). Çocuk ihmali istismarı ve adli diş hekimliği, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6(5), 389- 394.*
- Yücel, D. (2014). Çocukluk çağı istismar yaşantılarının genç yetişkinlik dönemindeki bağlanma süreçleri, psikopatolojik semptomlar, ilişki yeterlilikleri ve aşk tutumları ile ilişkilerinin incelenmesi. (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.*